

Moord in het archief

Auteur **Steffie van den Oord** speurde in archieven en schreef een boek over de Nederlandse Jack the Ripper: *De vrouwen van Hendrik de Jong*. Op basis van haar uitgebreide ervaring geeft ze een schrijfcursus waarin ze je leert hoe je archieven kunt gebruiken voor een bloedstollend verhaal.

hem las, hoe vervelender ik de man begon te vinden. Maar ik raak gefascineerd door zijn slachtoffers. Vrouwen – van Amsterdam en Gent tot in Londen – die voor zijn charmes vallen. En die daarna al dan niet van de aardbodem verdwijnen. Wie zijn deze vrouwen?

Vrouwen

In het Noord-Hollands Archief in Haarlem vind ik een strafdossier waarin ik Greta (27) leer kennen. Over haar zoek ik alles uit, en ook over de andere vrouwen die zwichten voor Hendrik de Jong: voor de felblauwe, bijna witte ogen onder de hoge zijden hoed. Voor de onberispelijke kleding, de zilverachtig glanzende schoenneuzen. En de sigaar, fier rechtop in de mondhoek. Ik lees over de blonde verpleegster Sarah Ann in Engeland, en over de ‘veertigjarige juffrouw’ Maria: ‘groot en zwaar van boezem’.

Maar ik raak gefascineerd door zijn slachtoffers.

O nlangs trof ik in het archief in Gent twee kartonnen dozen aan en ik schoot vol. Ontroerd. Even stond ik te trillen op mijn benen en ik moest moed verzamelen om er echt goed naar te kijken. Die Gentse vondst deed ik niet zomaar. Ik was op zoek naar de ‘Nederlandse Jack the Ripper’: Hendrik de Jong. Scotland Yard verdenkt hem er in 1893 van écht Jack the Ripper te zijn – die nog steeds wordt gezocht. Zelf was ik De Jong ooit op het spoor gekomen in een artikel en hij was door mijn hoofd blijven spoken – net als door het hoofd van heel wat vrouwen, honderddertig jaar geleden. Vermoedelijk ben ik de laatste die door hem ‘gegrepen’ werd. Hij was destijds berucht en werd internationaal gezocht; en hoe meer ik over

© PAUL RAPP

Inspiratie uit het archief

Tweedaagse workshop 'Inspiratie uit het archief' van de Querido Academie.

→ **Vrijdag 8 september** (10.00-16.00) en **6 oktober** (13.00-16.00) in het BHIC-archief in Den Bosch.

→ Duik in misdaaddossiers, schrijf een verhaal, krijg schrijftips en feedback van **Steffie van den Oord** en deel je verhaal met de groep: welke intrigerende verhalen vonden zij?

→ Voor zowel beginnende als gevorderde schrijvers.

→ Kosten: 250,- (inclusief 1 lunch en het boek *De vrouw met de bijl*)

www.queridoacademie.nl/inspiratie-uit-het-archief/

Het Scotland Yard-dossier over De Jong is onvindbaar in *The National Archives*. Daar ligt een kamer vol dossiers met mogelijke Ripper-verdachten. Maar niets, aldus de archivaris, over De Jong. En ik heb al zoveel materiaal dat ik begin te schrijven.

In Gent zou misschien nog een enkel velletje in het archief liggen en al lijkt het niet de moeite waard, toch stuur ik een berichtje. 'Mevrouw,' krijg ik te horen, 'kom op tijd. Er ligt hier héél wat.'

Gent

Onmiddelijk leg ik de pen neer en reis af naar België. Daar staan ze geduldig voor me klaar op een tafeltje. In een tijdelijk archiefzaaltje dat wat wegheeft van een bruin café, waar de radio lekker luid aanstaat. Twee kartonnen dozen. Ik open ze en vind getuigenverklaringen in allerlei talen. Ik vind plattegronden van het pand, ook een café: de plaats delict. Ik vind politieverlagen, een reepje rode stof van een gordijn, een liefdesbrief. En zelfs de verdwenen stukken van Scotland Yard.

In de tweede doos stuit ik op iets hards. Een verfrommelde bruine envelop waar iets dreigends vanuit gaat: *lichtbeelden der slachtoffers*, staat erop. Ik aarzel even, omringd door onderzoekers als door stamgasten. 'Amai! Da's spectaculair,' zegt een student tegenover me die onderzoek doet naar moorden in Vlaanderen. Gretig opent hij de envelop en alsof het om een stel kaarten op een cafétafel gaat, legt hij de sepiakleurige politiefoto's een voor een voor mijn neus.

Slachtoffers

Wat ik dan zie, laat me niet meer los. Twee vrouwen, twee slachtoffers, deels onherkenbaar, deels nog goed herkenbaar; uitgebreid vastgelegd, vereeuwigd, op de plaats delict. Café de la Sorbonne, een slechtbegaamde herberg annex bruine kroeg tegenover de universiteit van Gent. En dan weet ik het zeker: ik wil hun verhaal vertellen. Uiteraard neem ik de gruwelijke foto's, die inderdaad doen denken aan die van de slachtoffers van Jack the Ripper, niet op in mijn boek 'De vrouwen van Hendrik de Jong'. Maar ze helpen me bij het schrijven. Ik zie wat er in hun slaapkamer staat, zie op een nachtkastje een glazen stolp met een Christusbeeld en een glas wijn, zie hoe hun kleding eruitziet. Ze beginnen nog meer te leven; dwars door de grenzen van de tijd en de dood heen. Ik zie jonge benen, een deel van een gezicht.

Dat is wat archiefstukken kunnen doen. Ze bieden je werelden waarover je kunt schrijven. Als historica - die zelfs een schrijfcursus geeft over wat je in het archief kunt vinden - ben ik wéér verbluft.

Cursus

En dat overkomt ook cursisten met wie ik in het Brabants Historisch Informatie Centrum in Den Bosch aan de slag ga. Daar in de Citadel, een voormalig fort onder de rook van de Sint Jan, gaan we op zoek naar criminele vonnissen: de spannendste stukken in de bijna veertig

In archieven zijn de meest spannende misdaaddossiers te vinden: talloze verhalen van mensen die echt hebben geleefd, die verklaringen afleggen en die van alles onthullen.

kilometer aan papier en perkament. We 'googelen' op delicten als diefstal, desertie, doodslag. Belediging, bedelarij. Ook heling of huisvredebreuk kunnen verhalen opleveren. Of openbare schennis van de zedelijkheid, met stukken over een vriend paar langs de kant van de weg in 1875. En geschiedenissen over (poging tot) moord, vaak de dikste dossiers.

Terwijl we in lichte opwindning afwachten met een kopje koffie komen de aangevraagde stukken – de schatten – al op een karretje aan. Met gretige vingers openen de cursisten de dozen en daarna wordt het stil. Ze worden meegenomen, weggezogen. Naar een Brabants dorp waar een jongen in 1930 uit jaloezie een meisje met een mes in de borst steekt. 'Om zijn zakdoek die ze aan een ander had gegeven,' ontdekt de cursist gefascineerd hardop.

Netflixserie

Een ander is geïntrigeerd door Adriaantje die in de zomer van 1901 rattengif op het brood van haar man smeert. 'Ze had groot gelijk,' vindt de cursist, en dat blijkt ook uit het relatief milde vonnis. 'Hij mishandelde haar, gaf dat vlak voordat hij stierf zelfs toe.' En in zekere zin gaf Adriaantje zichzelf aan; door uit medelijden met haar man, die geel wordt en al een week op sterven ligt, de dokter te waarschuwen. 'Dit is materiaal voor een Netflixserie!' roept een cursist boven rechtbankstukken waarin een buitenechtelijke affaire – en een poging tot moord – uit de

doeken wordt gedaan. 'Een bioscoopuitbater wordt door de minnaar van zijn vrouw naar het bos gelokt, wordt daar beschoten. Maar dan weigert het roestige pistool, en vlucht hij het bos in. De dader, die minnaar van zijn vrouw, scheurt in de auto weg met piepende banden... en dat in 1923!?' De details, zoals de roestige Browning die na vier schoten dienst weigert, brengen de zaak tot leven.

Een andere cursist wordt juist gegrepen door het verhaal achter een eenvoudige winkeldiefstal in 1911, door de dienstbode Ida die op listige wijze een luxe schort steelt. 'Ze neemt voor 'haar Mevrouw' drie schorten mee op zicht. Maar Ida komt nooit afrekenen en gaat er met de rijk geborduurde schorten vandoor naar Antwerpen, waar ze een betere betrekking, een betere toekomst zoekt.' En misschien wel vindt; ze wordt bij verstek veroordeeld.

Tips

Wat is de achtergrond, het decor van een verhaal? Daar gaan we naar op zoek. Sommige cursisten zijn op mijn advies meteen van plan naar de locaties – of zelfs de plaats delict – af te reizen, al is het vele decennia na dato. Zo'n zoektocht naar de historische plek kan weer andere, nieuwe details opleveren die een verhaal verrijken. En ik raad aan de kranten van toen te raadplegen; 130 miljoen pagina's zijn gedigitaliseerd. Is er destijds al over de zaak geschreven die ze onder handen hebben? Vooral bij de grotere misdaadza-

ken, zoals over die bioscoopuitbater, is dat vaak het geval. Soms moet ik een cursist achter Delpher, met *online* oude kranten, vandaan slepen en op de deadline wijzen. Want ik wil die verhalen hebben. Ik wil ze lezen!

Altijd weer raak ik enthousiast. Vooral als ik zie dat de archiefstukken iemand nieuwsgierig maken; de motor achter elk verhaal.

Na afloop missen we één cursiste. Die blijkt zich te hebben ingegraven. Niet alleen achter de stukken over de 18-jarige Maria B. die haar kleine broertje in de waterkuip zou hebben geworpen; alles wat er in het archief over de kenmerkend beruchte familie te vinden is heeft ze rondom zich heen opgestapeld. Maria B. leeft meer voor haar dan wij; dat is de magie van het archief, je ontmoet mensen van vroeger. Gelukkig zijn er twee cursusdagen. ■

Steffie van den Oord (1970) studeerde geschiedenis en werkte voor VPRO-radio. Ze schreef de bestseller *Eeuwelingen*, en op archieven gebaseerde boeken als *De vrouw met de bijl*. De historische roman *De vrouwen van Hendrik de Jong* verscheen onlangs bij Querido.